

NUKAN MAAMENI YENYII BO PELE HU

Dɔn juwoo gbalatɔmaa

A ke kaalonna da tɔɔi gaa nukan nei yene yiihu diɛ legboɔɔba laa, tɛlinmo laa da lilaa di nwundɔɔi.

A ke lɛnɛɛ nukan dɔɔi gaa maane yene nuan diɛ pɛli kweiwoo boi, diɛ laa di maamɛni la, yi di hwa ke nɛimaarɔn da mɔnɔ di hu, bɛ kele yenɛnuan kaa boi.

A ke tɔɔi gaa nukan nei yeneyii hu bɛ maane maa ɔ kɔnwɔ, hoge nukan hwɛpa pɛnɛ hwɛ gwei tɛgɛ hemɛi loi hu nɛitɔwɔnuan diɛ.

A ke loɔɔa kele yepuɔ gehu bɛ maane gu hwanɔ tɛgɛ boi.

A ke loi kele hu nuan bowoo ba, tɔɔi lele gaa hinaa di wɔɔ Kaalonnaa hu, yai a di wɔɔ tɛtɔwɔ yii lɛlɛ nɛikulo, ye pɛnɛ ye di wɔɔ yii naane legboɔɔba laa hui.

A ke yene loi kele da nɔɔ kɔnɔn genɛi bɛ di liimu ɔ hɛgɛ nɛgboɔɔba lelei da tɔɔi gaa nei yene yii hu maa mɛni bai.

A ke gilɔnahɛ tɔnɔi ti hwilɛn nukan dɔɔi da nɔɔ legboɔɔba laa bɛ ge, ɛlɛ yabɛ ke a di liimu hɛgɛɛ a gbɔɔkɔɔ, yili bɛ a ge loi kele diwɔɔ naakɔnɔn genɛ ɔ bo yene.

Maane nutɛitɛi, ɔ make a kɔɔma yɔɔa di gɔl diɛ, maakwɛli, da hutɔ bɛ da nɛgboɔɔba, da tɔɔi gaa nukan nei yeneyii hu di hee di kɔnɔnɔ kɛnaa kele bɛ, ɔ make bɛyi ɔ wɔ naawoɔbo kaa lai, yili kele bɛ gei yene bilibili gemɛi nɔ naakɔnɔn genɛi nei zea kaa Amɛlik loi hui, ɔ dɔn nɔɔa nei laa a pɔlɔ kɔɔlaa nɔ holo pou (10) gwɛlan nwaatɔnɔ pulu nɔn mɛinan yenan kɔu mɛihaaba (1948).

Dɔn nɔɔo toloo 1

Nukan gele kaa pɛlɛ kaa tanɔn, yiliba nu kɛle maawiyɛ pɛlɛ da tɔɔi gaa nei yeneyii hu kɛpɛlɛ kaalɔ tanɔn; di kɛmɛni a nukan nɔɔa bɛ geɛ hwɛkɛli wɛlikɛmaa ɔ lo di luwai.

Dɔn nɔɔo veele 2

Dɔn nɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn, guloju hwə ma yɛ ə kɛ a huwu mɛni, gu kɔlɔ kɛpɛlɛ, gu lawoo, naala mɛni kɛna bɛlɛ, kilijahie huwu lɔpɛ, nɛi hu yii bo pɛlɛ ba, hɛn jɔlɔbo pɛlɛ pɔ da nukapɛlɛ da zɛŋɛi, yɛ ə kɛ a hulonu da nɛnu yilipulu, yɛ ə kɛ lɔi gaa gbɔɔba ju mun, yɛ ə kɛ a lɔi yi gaa nii mɛlan nɔi yemu a ju mun dɔn nɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn.

Dɔn nɔo zaaba 3

Maala kaa nukele yɛi ə yɛnɛkɛ, ə lɛgbɔɔba laa hɔlɔbo, əlɛ gbinimaa yɛ kɔŋɔ.

Dɔn nɔo naan 4

Nuta hwa pɛli lɛɛi lualaa hu da tɔlaalaa hu, luolaa da luoyɔu huŋu lɔpɛ da kɛɛ.

Dɔn nɔo nɔɔli 5

Di hwə kia pai nuta mɔnɔboi, di hwə kia pai mɛni naanwana laai nuta ba, yi a nu kulo nulaa hu əlɛ ɛyɛ mɛlɛkɛ ma.

Dɔn nɔo mɛida 6

Kɛnɛ lɔpɛ gele, maanɛ nu kele nɔ kaa lonna, ə kɛ a gɔlɔn nɔaa ma.

Dɔn nɔo mɛihwɛɛ 7

Nu kele pɛliai a ge tɔn niila nɛ tɔnɔ mɛi. Nu kele hon bɛlɛ kaa tanɔn nukan maatɔn nɛi liila.

Dɔn nɔo mɛihaaba 8

Maala kaa nukele yɛi ə li kititɛŋɛ pɛlɛ la; a gaa yɛ maamɛni yɛ ə piliju.

Dɔn nɔo mɛinaan 9

Di hwa nu too gahwə ɲa, yi ɲun və mai. A wwalakɛti di maakwiya ɲɔɔ lɔɪɓa gahwa mɛni ɲɔɔ pɛlɛhu.

Dɔn ɲoo bou 10

Maala ka nukele yei, ə ɲɔɔ tian makɔɲɔ kititə ɡ̃ə pɛɛɛɛɛ, əɛ dian ti ə kɛ a kɔɔɔn ɲaa ə make mɛni lɔpɛɛ daa zenwuɔn.

Dɔn ɲoo boukɔutanɔn 11

1. Nui lɔpɛɛ da mɛniɲɔɲɔɔ laahe ɲɔɔ, mɛniti hwa pɛɛɛ kɛi a ɲɔn, yi ɲɔn ti hwə kɔɔɔn ni pɔnɔɲa kitikɛpɛɛ la, maakɔɲɔnuaan ɲɛi ɓa.
2. Tɔn hwa pɛɛɛ nui lɔpɛ honji mɛnita ɓa yiyai mɛni ti kɛi lowai, dɔn ti hwə kɛ laali; yilipulu mɛnikɛi lowai tɔn mə a laa nui ti mɛi, ə make a kwia.

Dɔn ɲoo boukɔu hweɛɛ 12

Nuta hwa naa lɔ mɛɔan ɲii pɛɛ hu, lɔ kpɛɛɛɛ-kpɛɛɛɛ, ɲɛi bɛɛɛn mɛni hu, da gbiniɓa mɛni tamaa hu, naa kala pɛɛɛ pɔ.

Dɔn ɲoo boukɔu haaba 13

1. Maala kaa nukele yei ə hiə a niɓapɛɛɛ, əɛ ə he niɓa kɛnaa ɲɔ lɔi hu.
2. Maala kaa nukele yei yɛ pɛɛɛ kuloi lɔi lɔpɛ hu, ə make gbɔɔ lɔi, əɛ ə pɛnə ə ɲa gbɔɔ lɔi ti hu.

Dɔn ɲoo boukɔu naan 14

1. Nui lɔpɛ da ɲɛikɔu kpɔɔɔ jɛɛi, maala kaa ɲɛi ə maakilə lɔi takpɛɛɛ hu, yiyai nɔiti a pɛɛɛ ɲɛɛ hee mu.
2. Maakiləɛɛ ti hwa pɛɛɛ tɛɡ̃ɛi mɛni nɔɲɔn kɛmun gbɔɔkpɔ pɔ yi hwə ɓa lɔi ɲun ma mɛniɲɔɲɔn da kaala.

Dɔn ɲoo boukɔu lɔɔli 15

1. Maala kaa nukele yei ə lɔi lonna hɔlɔbɔ.
2. Di hwa pɛli lɔilonna kulɔi nu yei hulu mɛni hu əlɛ maala hwə ɲɔɔ nu yei hwə ɲɔ lɔilonna maahwalin.

Dɔn ɲoo boukɔumɛida 16

1. Nɛɛnu da hulɔnu da hɛli kpilayela da di laɲayela da pɛli heei di keɔɔ guloju hwə ma yɛkɛ la a huɠu mɛni, lɔilon na mɛni, əlɛ yala pɛlɛ mɛni. Di pɛliɛ a di ke niiboɔ ti hu, ə makɛ di taɠai lowai.
2. Lɛgbɔɔba da laana bɛ a hilɛtai laa ma.
3. Pɛlɛn mɛ bɔ a kpɔmaayi hɔɔtɔma, əlɛ maala ka ɲei gbɔmayii ti da nɔi ɲɛitɔwɔ nuaan di maakɔɲɔn.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihweelɛ 17

1. Nukan lɔpɛe jɔlɔbɔ hɛn gaa a bɔɔ, ə makɛ g boukɔuaa kpɔn ju.
2. Di hwa nu yee kpilan di hwə jɔlɔbɔ hɛn gulo ɲei.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihaaba 18

Nui lɔpɛe a pɛli gbɔwɔ kilijahie kɛi, niiba yiibo pɛlɛ hu. Mukulaa bɔ a pɛli niiba kalan gɛi, ə niiba yiibo juwu yii bɔ pɛlɛ hu.

Dɔn ɲoo boukɔumɛinan 19

Maala kaa nui lɔpɛe gɛle yei ɲɔɔ kilijahie lɛ ə gweiwoɔbɔ, ə gilipuju kwɛli, ə jɔlɔbɔ ə ɲɛi nuta kpɛli ɲaa diə kɛnakele yi ɲɔu hwa kɛ ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ 20

1. Maala kaa nukele yei ə ɲundɔ kɛ, əlɛ ə kpɔn naa liilaa hu.
2. Di hwa nu yee kpɛlan di hwə nɔ kpɔn ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ kɔu tanɔn 21

1. Maala kaa nukele yei, ə tɔɔi hɔlɔbo ɲɔɔ lɔi ɲawoobo mɛni hu, a wala kɛ a yaa kpɪnii, ə kɛ nui a ɲee lɛmai.
2. Maala kaa nukele yei, ə kolokɛ gahanama ba ɲɔɔ lɔi hu. Yiyan nuta hon bɛtlɛ hwa tɛŋɛ mɛlan ma.
3. Lɔilonnii kilɪɲahɪə pɛlɛ bɛ lɔi ɲawoobo a kuloju. Gilɪɲahɪə ti a kɔlɔn nɔi nɔi ɲaawobo nuan he luwai a kɛ a nɔi kwei nuan kɛle laamaawoo.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔuweelɛ 22

Nu kele kɛmɛni a kpɔɲɲuyii bo mun mɛ gɛ, yɛ kɛ kpɔn ninimu. Ninin ti bɛ maanɛ ə pa bo a yeelaholon; yelogeɪ, kaalɔnnaa, əlɛ mɛni kɔlɔn ɲa.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔu haaba 23

1. Maala kaa nukele yei ə kolo kɛ, ə niiba kolokɛ tɛlinmo da ɲaanɛ pɛlɛ mɛi; ə gɛ hwɛ pa kɛ a nui kolo hwɔ ma.
2. Nu kɛkolo bɛ maanɛ di zalama; ə kɛ a hulonu da nɛnu.
3. Kolokɛmun lɔpɛe a pɛli kolokɛnuan maakɔɲa kpɔn naai; a wala kɛti ə to da hu.
4. Kolokɛmun nɔpɛe maala kaa ɲɛi ə viito, ə niiba pɛlɛ ɲaa kɛ. Gɛ kolo kɛi nowai ɲɛn ə kɛ a dɔɔ; əlɛ yilipulu ɲɔɔ hwito lowai yɛ hala ma.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔu naan 24

Maala kaa nukan ɲɛi ɲɔɔ yii ə kɛ a bɛliya ju, gɔlɔi hwɛ toa pono, yaa da nainuaan di kɛ di ɲaanɛ hu; yii hwilɛnna: kɔnɔn mɛni, maayilimɛni, yii mɛni, da hali mɛni, bɛlɛ di maamɛni walawala ɲɛi kulo mɛni kele ba.

Dɔn ɲoo bouhweelɛ kɔu lɔɔli 25

1. Kolo a wala kɛ ɲɛi, ɲɔn a pɛlɛma, kolo hwaa kpɛ ɲɛi, kalanɛnnaa a ɲɔlɔbo, a ɲɔlɔ, a wala kɛti mɛni ta kpɛli a pɛlɛma, yi hwa pɛli gbɔɔmu, maala kaa ɲɛi yi maakpɔmaa ə bo.

2. Maala kaa logaa laa da lokolo di yei di kpɔmaa hɔlɔbo. Gbɔmaa ti a pɛli kei logele ba, ɔ make a welilon.

Dɔn ηoo bouhweele kɔu mɛida 26

1. Maala kaa nukele yei di juto. Juto ti hɔɔ hwe ma, yi kpɔ hwilɔn maakwɛli kɔwɔtɔ ba. Maane kolo maakwɛli lakwɛli ɔ ke kɛna kɛle. Maane lakwɛli kɛnɛ kɛe laa ɔ ke kɛnaa kɛle tɔwɔ, nui lɔpe ge hwanja a ke jei.
2. Maakwɛli ηun ma ya baa ɔ nukan holoon naa bo, ɔ dɔɔ gaa jei yɛnɛ yii hu maawiye. Ya bɛ maane ɔ wooman, ηɛimaa hwɛli, da wɛlikɛmaa di lɔ lɔi kɛle lowai, huwu ηaa kɛle lowai ɔ ge liila ɔ ke diyɛi.
3. Maala kaa a longaanuaan yei di di loni huto pɛlɔ lɛn.

Dɔn ηoo bouhweele kɔumɛihweele 27

1. Maala kaa nukele yei ɔ gɛti ke nɔi ηɔɔ tɛtɔwɔ laa kraalɛ mɛi, ɔ pɛlima ɔ dɔlɔ kulo.
2. Maala kaa nukele yei bɛlihɛn, gulohɛn, maa ɔ kɔɔɔ.

Dɔn ηoo bouhweele kɔumɛihaaba 28

Maala kaa nukele yei, ɔ gɛtikɛ, ye dɔn ηooηaa jei bo di lɛ di kraalɛ mɛi.

Dɔn ηoo bouhweele kɔu mɛinaan 29

1. Nu yaakpɛli gɛti kaama kpɔmaa yii hu. Maahɔlɔbo gbɔmaa yii ti bɛ a pɛli ηɔɔ nukan naa laakuloi a nele.
2. Tɔɔi gaa nu yei yɛnɛyii hu da ηɔɔ lɛgbɔba laa, maala kele hɔlɔboɔ ηɛn lɔ gaama, ya baa a mɛlaa diwɛi kɔwɔtɔi, kpɔmaa yii hu yi hulu mɛni hwɛ laa.
3. Maala ηaa ti da lɛgbɔba ηaa ti, ge pɛlɔ hwa pɛli kei a juwu takpɛli yi yɛnɛ kele puɔ gɛba hwɛ mo li.

Dɔn ηoo bouhaaba 30

Kpalə ta kpeli hwə laa yi a pɛli dɔn ŋaa ŋɛi maamɛni piliju, yɛ nu ŋɔɔ tɔɔ gaa ŋɛi
yɛnɛyii hu da ŋɔɔ lɛgbɔɔba laa kuloi ŋɛi: yɛ ɔ kɛ a loi, a kpɔn, ɔ make gu tɛitɛi.